

Bu makaleye atıfta bulunmak için/To cite this article:

GÜLERYÜZ, U. (2020). Thomas Cook Şirketi' nin Tarihçesi ve Batışı. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 24 (3) , 1433-1445.

Thomas Cook Şirketi' nin Tarihçesi ve Batışı

Umut GÜLERYÜZ (*)

Öz: İnsanlar, yaşadıkları sürece farklı nedenlerle seyahat etmişlerdir. Tek ve gruplar halinde yapılan seyahatlerin zamanla organize edilerek, hizmetler karşılığında sunulduğu görülmektedir. Genel olarak kitle turizminin başlaması sanayi devrimine dayandırılır. Ancak İngiltere'de orta tabakanın yükselmesi ve düşük maliyetli ulaşım imkânlarının ortaya çıkmasıyla da kitlesele turizmin başladığı kabul edilir. Bu bağlamda, 1840'ta Thomas Cook' un başlattığı seyahat acenteciliği, seyahatin kurumsallaştırıldığı ilk aşamadır. 1851'de yüz altmış beş bin kişilik ilk turunu düzenleyen Cook, 1856'da her şey dahil sisteminin ilk örneğini oluşturdu. Dünyanın birçok yerine Seyahat acentaları kuran Thomas Cook dünya turizm tarihi açısından dönüm noktası teşkil eder. Amerika ve İngiltere'de tur düzenleyen Cook, 1869'da Süveyş kanalı'nın açılmasıyla zenginlerin kış için uygun bir tatil yeri olarak gördükleri Mısır'a Seyahatler ve paket turlar başlatmıştır. Daha sonra Çin ve Hindistan gibi yerlere de seyahatler başlatan Cook, Wagon-lits şirketiyle birleşerek "global" bir güç haline gelmiştir. Orient Expres ile seyahat ağını geliştiren şirket, bütün ofislerini seyahat acentalarına dönüştürmüş ve dünyanın en büyük ağı haline gelmiştir. Daha sonra bazı gelişmeler şirketi zor duruma sokmuş ve 2019'da Thomas Cook iflasını vermiştir. Bu çalışmada, yüz yetmiş sekiz yıllık bir geçmişe sahip Thomas Cook şirketinin tarihçesi ve batışı incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Seyahat, seyahat acenteleri, tur operatörlüğü, Thomas Cook Şirketi

History and Bankruptcy of Thomas Cook Company

Abstract: People have traveled for different reasons as long as they live. It is observed that solo and group trips are organised over time and offered in exchange for services. In general, the beginning of mass tourism is mostly based on the industrial revolution. However, it is considered that mass tourism began in the UK with the rise of middle class civilians and the emergence of low-cost transportation opportunities. In this context, a travel agency initiated by Thomas Cook in 1840 is one of the first stages in which travel was institutionalised. In 1851, Cook organized the first trips of around 165,000 people and in 1856; he created the first example of the all-inclusive system. Thomas Cook, who has established travel agencies in many parts of the world, is a turning point in world tourism history. Cook, organised tours in the United States of America and the United Kingdom, they also started travels and package tours to Egypt, which the rich saw as a suitable holiday destination for winter, alongside the opening of the Suez Canal in 1869. Cook then started trips to places such as China and India, merging with Wagon-lits to become a global power. The company, which developed its travel network with Orient Expres, has transformed all its offices into travel agencies and has become the world's largest network. Later on, some developments put the company in a difficult position; in 2019 Thomas Cook went bankrupt. In this study, the history as well as the rise and sinking of Thomas Cook, a company with a history of 178 years, is examined.

Keywords: Travel, travel agencies, tour operator, Thomas Cook Company

Makale Geliş Tarihi: 20.01.2020

Makale Kabul Tarihi: 08.06.2020

*) Doktora Öğrencisi, Atatürk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü (e-posta: guleryuzumut@gmail.com) ORCID ID. <https://orcid.org/0000-0002-2337-3577>

Bu makale araştırma ve yayın etiğine uygun hazırlanmıştır iThenticate intihal incelemesinden geçirilmiştir.

I.Giriş

Ortaya çıktığı ilk yıllarda turizm sektörünün sunduğu seyahat, rehberlik, konaklama, yemek gibi hizmetler çok pahalıydı ve dolayısıyla müşteri kitlesini zengin üst tabakaya mensup yolcular oluşturmaktaydı. Seyahat acentalarının kurulması ve ulaşım ağının genişlemesiyle, turizm sektöründe maliyetlerin düşürülmesi sağlanarak, orta tabakaya da ulaşılmaya çalışılmıştır.

İlk seyahat acentesini kuran İngiliz Thomas Cook, 1851’de yüz atmış beş bin kişinin Londra Dünya Fuarı’nı ziyaretini sağlamıştır. Cook, bu tur için gazete ve dergilere reklam ilanları vermiş, müşterilerine tren yoluyla seyahat, konaklama ve Londra kent turundan oluşan gezi paketini sunmuştur. 1856’da düzenlediği Avrupa turunda ise tren-gemi biletleri, otel, turist vergisi, bagaj taşıyıcısı, yemek, seyahat sigortası, seyahat çeklerinin temini, kredi mektupları, vize, ülkelere giriş izni, döviz, müze ve öğren yerlerine giriş ücretleri, çevre gezileri, rehber, tanıtım kitap ve broşürleri gibi bütün gerekli işlemlerin hazır olarak müşterilere sunulduğu “*her şey dâhil*” sistemini geliştirmiştir. Thomas Cook’ un başarısı üzerine arka arkaya turizm acentaları kurulmaya başlanmış ve böylece “*Turizm Endüstrisi*” doğmuştur (Löschburg,1998:120).

Ulaşım araçlarında yaşanan gelişmelerin sonucunda, kitlesel seyahatlerin artmasıyla birlikte 1840’ta Thomas Cook’ un başlattığı seyahat acenteciliği, turizmle seyahatin kurumsal olarak ilk önemli aşaması şeklinde kabul edilmektedir (Türsab, 2010).

II. Seyahat ve Seyahat Acenteciliği

Seyahat durumunun tarihi süreci veya özellikle bu süreçte harcanan zaman dikkate alındığında, yolculukların seyahat kapsamı alınmasında niyet kavramının da önemli bir yer tuttuğu söylenebilir.

Temelde tüm yolculuk türlerinden farklı olan seyahatin benzersizliği, geri dönüşü olan bir yolculuktan ziyade özgürce yapılmasıdır. Göç sürecinde insanlar özgür değildirler. Diğer taraftan sürgünde olanlar, seferdeki askerler, mülteciler de bu bakımdan özgür sayılamazlar. Bununla birlikte tümünün ortak özelliği, bir yolculukta olmalarıdır ve çoğunun da geriye dönüşleri söz konusudur. Seyahat özgürce gerçekleştirilen bir olgu olduğu için, yolculuk esnasında ortaya çıkan zorluklar da doğal olarak seyahat sürecinin gerekli kıldığı güçlüklerdir. Başka bir ifadeyle, seyahat eden birey kendi sınırlarını kendisi çizer, haritasını üretir, kendi yolunu tutar, rahatlık ya da eziyetini kendisi yaşar. Kısaca seyahat kavramı, bağımsız öznelerin eyleme döktüğü bir konuyu adlandırmaktadır (Göle, 2009:25).

Kuşkusuz turizm olarak tanımlanan seyahat yönteminin oluşumunu ortaya koyan tarihsel kaynaklar bulunmaktadır. İnsanoğlunun yaşadığı dönemlere göre ortaya çıkan özel durumları, gereksinimlerine göre sürekli yeniden üretilmiştir. Literatürde turist gruplarının XVIII. yüzyılda ortaya çıktığından söz edilmektedir (Löschburg,1998:119). Dolayısıyla seyahatler, modernite öncesi ve modernlikte farklı şekillerde olmuştur. Yani farklı araçlar kullanılarak değişik yaklaşımlar üretilmiş, gezme olgusunun farklı algısı

yeniden şekillenmiştir. Temelde XX. yüzyıl turizmine ulaştırma açısından önem kazanan motorlu taşıtlarla havayolları olmuştur (Barutçugil,1986:13).

Avrupa-Amerika arasında yapılan transatlantik seyahatleri, yüzyılın başlarında oldukça yoğun ilgi çeken yolculuklar olmuştur. Ayrıca Paris-Venedik ve İstanbul arasında yapılan Orient Express ile yapılan seyahatler, genel olarak aristokrat ve zenginlerin yoğun ilgisini çeken yolculuklar arasındadır. İkinci Dünya Savaşı'nın sonundan itibaren havacılık gelişmelerinin turizme önemli katkı sağladığı söylenebilir. Bununla birlikte seyahate yönelik olarak uzak yerlerden hava yollarının tercihi, deniz ve demiryolları ulaşımının gerilemesine yol açmıştır.

Genel olarak seyahat acentelerinin, aracı işletmeler oldukları, ürünleri tek tek veya paket olarak pazarladıkları, uzmanlık bilgisine sahip oldukları, tüketicilere danışmanlık yaptıkları, insan ilişkilerinde iyi oldukları, profesyonel oldukları ifade edilebilir (Arıkan ve Ahıpaşaoğlu,2005:90). Yan hizmetler olarak da ifade edilen bu hizmetler içerisinde; enformasyon sağlama, kısa süreli gezi ve turlar düzenleme, ulaşım araçları temini, seyahat sigortası gibi hizmetler yer almaktadır (Zengin, 2009:55) .

III. İlk Seyahat Acenteleri ve Thomas Cook

Dünyada insanlar yaşadıkları zaman boyunca farklı ve çeşitli sebeplerle seyahate çıkmışlardır. İlk başlarda; ticaret, eğitim, din, sağlık, ziyaret gibi sebeplerle, tek kişi ya da grup halinde yapılan bu seyahatler için, seyahatin organizasyonu veya verilen hizmetler karşılığında ticari kazanç söz konusu olmamıştır. Başkaları için bir seyahat organizasyonu gerçekleştirme, bu seyahat süresince verilecek olan hizmetlere aracı olma ya da seyahat süresince seyahate katılanlar için kolaylaştırıcı hizmet sunma konularının, ticari bir amaç için yapılmaya başlanması kısa bir geçmişe dayanmaktadır (Çolakoğlu,2007:4). Eski çağlarda, dinler, toplumların seyahat etme algılarını dinamik tutmuştur. Mekke Müslümanlar, Kudüs ise Hıristiyanlar tarafından gruplar halinde ziyaret edilmekteydi. Sanayi devrimine kadar gerçekleştirilen seyahatler ticari ve dinsel amaçlar içermekteydi (Hacıoğlu,2006:3) .

XIX. yüzyılda toplum yapısında köklü değişikliklere yol açan sanayi devrimini izleyen yıllarda buharlı makinelerin gemi ve tren gibi ulaşım araçlarında kullanılmaya başlanması ile daha ucuz ve daha konforlu seyahatlerin önü açılmış, aynı anda daha fazla kişiyi taşımak olanaklı hale gelmiş ve kitlesel seyahat hareketleri hız kazanmıştır. 1800'lü yıllarda ilk kez yolcu taşımacılığında kullanılan demiryolları, orta ve düşük gelir grubundaki kişilerin de seyahat hareketlerine katılabilmesine olanak vermiş, yüz yıl gibi kısa bir sürede ise ülkeler arası tren seferleri başlamıştır. Ekonomik oluşu, kitlesel seyahatlere elverişli oluşu, güvenli ve dayanıklı yapısı, kesintisiz yol alabilmesi gibi özellikleri nedeniyle karayollarına alternatif olarak değerlendirilebilecek demiryolları, modern anlamda paket turların ve seyahat acenteciliğinin başlamasına da zemin hazırlamıştır (Arıkan ve Ahıpaşaoğlu, 2005:3).Nitekim Thomas Cook tarafından ilk düzenli turistik seyahatlerin gerçekleştirilmesi de bu dönemde görülmektedir.

Tarihçilere göre, kitle turizminin gelişmesinin sanayi devrimiyle beraber öncelikle İngiltere'de orta kesimin yükseliş dönemine girişi ve maliyeti düşük ulaşım olanaklarının

ortaya çıkışıyla başlamış olduğunu iddia etmektedirler (Zengin,2009:48). Ulaşım araçlarında yaşanan gelişmeler sonucunda kitlesel seyahatlerin artmasıyla birlikte, 1840'ta Thomas Cook'un başlattığı seyahat acenteciliği, turizmle seyahatin kurumsal olarak ilk önemli aşaması olarak değerlendirilmiştir.

Kendi adı ile bilinen taşımacılık şirketinin kurucusu olan Thomas Cook, çağdaş turizmin temelinde yer alan bir kişidir. 1808'de İngiltere'de doğan ve koyu bir Baptist olarak yetiştirilen Cook, 1825'te henüz on yedi yaşındayken, yerel bir kurum olan Temperance Society'ye katılmıştır. Bir yıl sonra Baptist misyoner olarak bölgeyi dolaşarak kurumun broşürlerini dağıtmış ve bu süreçte para kazanma amacıyla bir kabine üreticisi olarak da çalışmıştır. Marangozluk mesleği icra eden Cook, 1841'de İngiltere'nin Leicester şehrine yakın bir yerdeki Temperance Society toplantısına beş yüz yetmiş kişiden oluşan bir turist topluluğunu trenle götürmüştür. Bu tur, dünyada çağdaş olarak organize edilmiş ilk tur olarak kabul edilmektedir (İçöz, 2011:10-11).

Cook'un da üyesi olduğu bir derneğin üyelerini, şehir dışında düzenlenen bir toplantıya götürmek amacıyla, en ucuz fiyata, kazanç elde edilmeden düzenlenen turun ardından, kişilerin başkaları tarafından, kendileri için tur organize etmelerinden hoşnut olmalarını fark eden Cook, bunu bir iş olarak yapmaya karar vermiştir. 1845'te Cook, seyahat düzenleyicisi olarak yeni mesleğine adım atmıştır. Aynı yılda, bir grubun Leicester'den Liverpool'a seyahatini sağlayan Cook, 1846'da Leicester'den İskoçya'ya üç yüz elli kişilik bir turist kafilesini geziye götürmüştür. Temelde ucuz tren seyahati organize eden bu girişim o dönem için önemli bir başarı durumundaydı. Bu nedenle Cook, demiryolu gezileri de organize ederek kendi işini kurmaya karar vermiştir (Löschburg,1998:121-122).

Marangozluk işini bırakarak bir tur operatörü olarak yeni mesleğine başlayan Cook, 1851'de Londra'da Hyde Park'ta organize edilen bir sergiye yüz elli bin kişinin gitmesini sağlamış, 1855'te ise Almanya, Fransa ve Belçika'yı dolaşarak Paris'teki sergide son bulan turun ilk yurt dışı gezisini düzenlemiştir. Paris'te Baron Hausmann'ın yeniden tasarımı yapılan şehrinin canlı muhitinde yer alan fuar, Cook'un ilk uluslararası seferi için önemli bir "destinasyon" olmuştur. O dönemde giderek artış gösteren gelirlerin yanı sıra, sanayi devrimi sonucunda orta sınıfın artan talepleri Cook'u bu ilanda piyasa oluşturabileceğine inandırmış ve ilk kez olarak bir tatil paketi sunmuştur.

1855'te Paris'teki dünya fuarı Thomas Cook'a yurt dışına da tur organize etme fırsatını tanımıştır. Cook, 1856'te Brüksel, Anvers, Köln, Frankfurt, Heidelberg, Strazburg ve Paris'i içine alan ilk Avrupa kıta turunu organize etmiştir. Tur biletlerinin yanı sıra, belli seyahatler için derlenen ve konaklama ile yeme/içme bilgileri içeren kupon kitapları da seyahatleri daha kolay ve maliyeti düşük duruma getirmiş ve Cook'un ifadesiyle, "eğitimsizlerle dil bilmeyenlerin" de dış ülkeleri tanınmasını ve bilgilendirilmesini sağlamıştır. Ücreti peşin olarak ödenen ve belli bir sayıya ulaşıldığında indirimli tam pansiyon ücretleri uygulanan küçük veya büyük gruplar ile gerçekleştirilen bu turlara; yol ücreti, tren/gemi biletleri, otel, ısınma, aydınlatma, vergi, bahşiş, bagaj taşıma, vize, döviz bozdurma, müze giriş ücretleri ve çevre gezilerin yanı sıra çevirmenler de dâhil edilmiştir. Ayrıca çeşitli rehber, kitap, bilgi ve broşürler de bu

kapsamdaydı. Dünyanın her yerine şubeler açan Thomas Cook, uluslararası turizm organizasyonunda bir devir yaratarak büyük çaptaki acentelere bir örnek oluşturmuştur (Löschburg,1998:123).

Seyahat acentelerinin organize ettiği turlarda dinlenme, eğlence ve bilgi önemliydi. Artık grand- tour' lar yerini gruplar halinde veya bireysel olarak yapılan bir çeşit eğitim yolculuğuna bırakmıştır. Başlangıçta yalnızca küçük, zengin bir kesim, aldıkları eğitim neticesinde ünlü antik kentleri (İtalya, Yunanistan, Mısır vb.) ziyaret etmekteydi. Bu geziler, ya rehber niteliğindeki kitapların ışığında veya Cook' un kendi rehberleri eşliğinde yapılmıyordu (Löschburg,1998:126).Fuar turu organizasyonları, ilk bu tür gezilerle popüler hale gelen Cook tarafından yapılmıyordu. 1851'de düzenlenen Londra dünya fuarını altı milyon kişi, 1867'deki Paris sergisini yaklaşık on bir milyon kişi, 1893'te Chicago fuarını yirmi yedi milyondan fazla kişi ve 1900'de Paris'teki fuarını ise elli milyon kişi ziyaret etmiştir.

Artık tur programları da giderek zenginleşmeye başlamış, seyahat acenteleri de yoğun bir reklam kampanyalarına girişmişlerdi. Thomas Cook, kendi yayınladığı The Excursionist gezi dergisi ile reklam faaliyetlerini yürütmekteydi. Artık turizm başlı başına bir sektör haline gelmişti. Cook, 1855'te ilk Amerika turunu, 1872'te ise, ilk dünya turunu gerçekleştiren kişi olmuştur (Öner,1997:86).Tur operatörlüğü alanında bir meslek türü oluşturan Thomas Cook, 1860'da ilk seyahat şirketini de kendi adıyla Thomas Cook Travel olarak açmıştır.

Thomas Cook, 1865'te oğlu John Mason Cook ile beraber, Londra'nın merkezinde Fleet Street'te ilk seyahat acentesini açmıştır. Bu açılış, dünyadaki ilk yeraltı demiryolu olan Londra Metrosunun da açılış gününe rastlamıştır. Avrupa genelinde bireysel olarak turlar organize eden Cook, çok sayıda turiste otel tedarik etmiştir.

Kaynak: <https://www.telegraph.co.uk/travel/tours/history-of-thomas-cook/> (23.10.2019)

Doğunun önemli bir kapısı olan ve 1869'da açılmış olan Süveyş Kanalı, Thomas Cook'un başlattığı turizm açısından bir dönüm noktasıydı. Bu doğrultuda Mısır, varlıklı seyyahlar açısından alternatif bir kış tatil "destinasyona" durumuna gelmiş ve Mısır turları uluslararası bir başarı kazanmıştır.

1872'de organize edilen bir dünya turunda, Atlas Okyanusunun vapur ile geçilmesi, Amerika'da doğudan batıya tren seyahat, Japonya'ya vapur seyahati, aynı zamanda da Çin ve Hindistan arası kara gezintisi de dâhil edilmiştir. Bu tura yönelik ilginç ve heyecan veren mekânların afişleriyle reklamları da bastırılmıştır (Thomas Cook :2019).

Daha sonraları, dünyadaki hızlı gelişmelere paralel olarak, Thomas Cook, merkezi Belçika'da olan Wagon-Lits ile birleşmiştir. Wagon-Lits'in 1883 tarihinden itibaren Orient Express ile düzenlediği Paris-İstanbul arası tren seferleri işletmeye önemli ölçüde ün kazandırmıştır. O dönemde Türkiye, egzotik ve sanatsal bir imaja sahipti. Bu nedenle İstanbul şehri, 1860-1870 yıllarında önemli bir "destinasyon" durumuna gelmiştir. Wagon-Lits şirketine ait olan Orient Express, 1883-1977 yılların arasında seferlerini gerçekleştirmiş, 1919'da İstanbul'u da içeren bir hat kurmuştur. 5 Haziran 1883'te ilk seferini gerçekleştiren Orient Express'in gerçekleştirdiği ilk sefere yabancı uyruklu bürokratlar da katılmış, 1895 yılı ve sonrasında düzenlenen seferler ile İstanbul'a gelen yolcular, Wagon-Lits şirketinin satın almış olduğu Pera Palas'ta konaklamaya başlamışlardır (Çavuş,2009:123).

Yaşanan gelişmelerin yabancı yatırımcıların da dikkatini çekmesi sonucunda, Wagon-Lits şirketi Türkiye ile anlaşma yaparak, ilk yataklı vagon seferine 23 Temmuz 1924'te başlamıştır (İçöz,2011:24). Haftanın üç günü düzenlenen bu seferler, 20 Ekim 1924 yılından sonra gününbirlik düzenlenmeye başlanmış, sonrasında ise ilk yemekli vagon seferleri 7 Aralık 1925'te gerçekleştirilmiştir. Turizm hareketlerini sekteye uğratan Birinci ve İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında ulaşım araçlarında yaşanan gelişmeler nedeniyle, havayollarındaki rekabete karşı koyamayan Wagon-Lits şirketi, 58 yıl boyunca kesintili de olsa İstanbul'a yönelik seferlerini sürdürmüştür. Şirket 1971'de yaşadığı finansal kriz nedeniyle trenlerini satmaya veya kiralamaya başlamış, 27 Mayıs 1977'de ise İstanbul'a yönelik son seferini gerçekleştirmiştir.

Avrupa'nın çeşitli başkentlerinde bürolar açan Wagon-Lits, bu bürolar aracılığıyla bilet satışları gerçekleştirmiştir. Sektördeki önemli gelişmeler ve yenilikler sonucunda, bu bürolar seyahat acentalarına dönüştürülmüştür. Thomas Cook ile işbirliğine giden Wagon-Lits, dönemin koşullarını iyi takip edip, uygulaması sonucunda dünyanın en büyük seyahat acentası ağına sahip olmuştur (Hacıoğlu,2006:4) .

Thomas Cook'un şirketi, 1977'de Midland Bank'ın tek sahip durumuna geçmesiyle birlikte özelleştirilmiş ve 1970'li yılların durgunluğundan kurtulmayı başarmıştır. Bu süreçte seyahat şirketlerinin bazıları iflas etmiştir. Cook şirketi, bu dönemde kâra geçerek mükemmel hizmet sunma hususundaki saygınlığını arttırmıştır. 1992'de ise, Midland tarafından bir Alman Bankası ve "Charter Havayolu" na satılmıştır.

2001'de, Almanya'nın en büyük seyahat gruplarından biri olan C&N Touristic AG, Thomas Cook' un tek sahibi olmuş ve şirketin tarihinde yeni bir bölüm başlamıştır.

Birkaç ay içinde C&N Touristic AG, adını Thomas Cook AG olarak değiştirerek yeni bir logo ile marka kimliği oluşturmuştur. Şirket, İngiltere'de üç aşamalı yeni kitlesel Pazar stratejisini (Thomas Cook, JMC ve Sunset) tanıtarak, yeni markalı Thomas Cook Airlines, 2003'de piyasaya sürülmüştür.

Dünyanın en eski ve önemli eğlence ve seyahat gruplarından biri olan Thomas Cook, 7.800.000.000 satış, on dokuz milyon yıllık müşteri ve yirmi iki bin çalışanıyla birlikte 2019 yılının Eylül ayında kapanmıştır (Thomas,2019). Şirketin batışının temel nedenleri, iç ve dış nedenlere dayanmaktadır. 2008 yılından itibaren geleneksel tur operatörleri giderek artan rekabet ve dijital alanda Pazar payını kaybetme ve düşük maliyetli havayolu şirketlerinin ortaya çıkışı bu nedenler arasındadır. 2000'li yılların sonlarında küresel finansal kriz tüm sektörlerde olduğu gibi seyahat sektörünü de derinden etkilemiştir. Thomas Cook şirketi yıllar içinde parçalanmış olmasına karşın, bir dizi satın almalarla birlikte büyümüştü. Yönetişimin zayıf oluşu, maliyet kontrolüne çok az odaklanmaya karşın güçlü ve ikon durumundaki bir markasından dolayı sağlam bir temele sahipti (Alvarez ve Marshall ve Mendez,2015:2).

Thomas Cook şirketinin gerilemesinin nedenleri şu şekilde belirtilmiştir (Abc:2019);

- a) Değişen seyahat alışkanlıkları,
- b) Online rezervasyon sitelerinin artışı ve tur operatörlerinin artık kullanılmaması,
- c) Müşterilerin Brexit nedeniyle rezervasyonlarını geciktirmesi,
- d) Yaz mevsimlerinin normalden sıcak geçerek seyahatleri etkilemesi.

Şirket, son yıllarda 2.900.000.000 dolarlık borç içine girmiş ve sadece faiz ödemelerini karşılamak için üç milyon tatil satabilmek zorunda kalmıştı. CMC Markets UK'de Pazar analisti olan Michael Hewson, şirketin değişen seyahat ve perakende ortamına uyum sağlamakta da zorlandığını ifade etmiştir. Yapılan değerlendirmelere göre, Thomas Cook' u iflasa götüren süreç, ilk olarak 2007'de başlamıştır. Söz konusu yılda şirketin İngiltere'nin Airtours' un yan kuruluşlarından biri olan My Travel ile birleşimi ilk aşamada kârlı olarak kabul edilse de, 75.000.000 sterlin planlanırken, 1.500.000.000 sterlin zarara uğramıştır. Ülkenin bu önemli iki markasının birleşimi neticesinde güçlü bir işbirliği oluşturması ve bunun seyahat sektöründe bir güç odağı yaratması öngörülmekteydi. Bununla birlikte yeniden yapılanma sürecinde yapılan hatalar ve yanlış adımlar, ortaya hantal ve işlevsiz bir yapı ortaya çıkarmıştır.

Thomas Cook şirketinin finansal göstergelerinde kaydedilen kötüye gidiş, 2009'da kendini iyice göstermiş, 2007'de şirketin net borcu 249.000.000 sterlin düzeyinde iken,2009'da 804.000.000 sterline yükselmiştir. 2011'de şirketin Ceo'sunun (Manny Fontenla-Novoa) görevi bırakması üzerine durumu düzeltmek amacıyla göreve seyahat ve turizm sektöründe deneyimli olmayan H. Green getirilmiştir. Yapılan stratejilere göre mağaza ve personel sayısının azaltılması ve iş akışının basitleştirilmesi öngörülmüştür. İlk aşamada etkin olan bu strateji doğrultusunda şirketin kâr oranı ve hisse senetleri yükselmiştir. Ancak Green'in ayrılması üzerine uygulamaya konulmuş olan programın yarıda kesildiği ve hisse senetlerinin düştüğü görülmüştür.

Kaynak: <https://www.turizmgunlugu.com/2019/09/28/2007-thomas-cook-iflas-sureci/>
(24.10.2019)

Green' den sonra Ceo' luk görevini P. Fankhauser devralmıştır. Bu dönemde kurum içinde iyileşmeler kaydedilmekle birlikte, sektörde ortaya çıkan güçlü rekabet ortamı, elektronik ortamlarda pazarlamanın yaygınlaşması ve Ryan Air, Easy Jet gibi düşük maliyetle çalışan firmalarla rekabetteki zorlayıcı şartların yanı sıra son yıllarda alınan Brexit kararı şeklindeki dış faktörler de şirketi tekrar zor duruma düşürmüştür. Zarar oranı giderek artan Thomas Cook, varlığını koruyabilmek için son bir adım daha atmamak zorunda kalmıştır. Fankhauser, Cook şirketinin önemli hissedarı durumundaki Çinli seyahat grubu Fosun ve diğer bankalarla bir kurtarma anlaşması gerçekleştirmiştir. Müzakereler sonucunda şirket borçlarının ertelenmekle birlikte, bunun yetersizliği de öne sürülmüştür. 21 Eylül 2019'da şirket kritik bir döneme girmiştir. Bu noktada Cook, hükümetin desteğini talep ettiyse de, hükümet tarafından gelecekte aynı sorunlarla karşılaşacak diğer şirketlere örnek oluşturulmaması açısından şirketin talebi kabul edilmemiştir. Dolayısıyla dünyanın en eski seyahat şirketi durumundaki Thomas Cook, İngiltere'deki operasyonlarını durdurarak iflasını ilan etmiştir (İflas:2019).

İngiltere Sivil Havacılık Otoritesi (CAA) mağdur yolcuların geri dönüş programını yürütmeyi üstlenmiş ve 6 Ekim 2019'a kadar Thomas Cook müşterilerini İngiltere'ye geri getirmeyi planlamıştır. İngiliz vatandaşlarını ülkeye geri getirmek için bir uçak filosu kullanılmıştır. Yunanistan Turizm Bakanlığı yetkilisinin demecine göre, sadece Yunanistan'da çoğunlukla adalarda olmak üzere yaklaşık elli bin turist mahsur kalmıştır. Thomas Cook için popüler bir müşteri piyasası olan Almanya'da ise, sigorta şirketleri alternatif düzenlemelere gitmiştir. Belçika'nın Thomas Cook şubesi, tatillerini Thomas Cook Belgium veya yerel ortağı Neckermann aracılığıyla rezerve eden müşterilerin seyahat garantisi fonu kapsamında olduğunu söylemiştir. Şirketin Hollanda kolu ise, tatil

rezervasyonu yapan müşterilerin, seyahat edenleri koruyan ve kâr amacı taşımayan bir kuruluş tarafından karşılandığını beyan etmiştir. Türkiye'de ise, Turizm Bakanlığı, Thomas Cook' un kapatılmasından olumsuz etkilenebilecek Türk işletmelerine bir kredi paketi çıkarmıştır (Abc:2019).

Dünyanın en eski seyahat firması olan Thomas Cook' un çöküşü, dünya genelinde mahsur kalan çok sayıdaki tatilciyi mağdur ederek, İngiltere tarihinin en büyük çaptaki ülkeye geri dönüş çabalarını tetiklemiştir. On altı ülkede, yılda on dokuz milyon kişiye oteller, tatil köyleri, havayolları ve deniz ulaşım araçları hizmeti sunan şirketin yurt dışında altı yüz bin çalışmanı bulunmaktadır. Bu durum ise, hükümetler ve sigorta şirketlerini devasa bir kurtarma operasyonunu koordine etmeye zorlamıştır. İngiltere Sivil Havacılık Otoritesi, Thomas Cook' un artık ticarete devam etmediği ve akabinde de yüz elli binden fazla İngiliz müşterisini ülkeye geri getirmek için hükümetle birlikte çalışacağını beyan etmiştir. Thomas Cook'un İngiliz müşterilerinin çoğu, yurtdışındayken İngiliz merkezli bir seyahat şirketinin batması sonucunda, tatilcilerin evlerine ulaşmalarını sağlayan ve devlet tarafından gerçekleştirilen seyahat sigortası programı tarafından korunmaktadır.

Yüksek borç seviyesinden, çevrimiçi rekabetten ve jeopolitik belirsizlikten zarar gören Thomas Cook, 900.000.000 sterlinlik bir paketin üstünde 200.000.000 sterlinlik (368,600.000.000\$) ek yardıma daha ihtiyaç duymuştur. Söz konusu miktarın talebi, şirketin kurtarılması için aylar boyunca süren müzakereleri de olumsuz etkileyerek şirket iflas kararını vermiştir. Bu doğrultuda yirmi binden fazla kişinin de işini kaybettiği belirtilmiştir. İngiltere Sivil Havacılık Otoritesi, Thomas Cook'un işlemlerini durdurduğunu ve bu doğrultuda uçuşlarının da iptal edildiğini beyan etmiştir. Matterhorn Operasyonu adı altında İngiltere hükümeti, farklı rotalarda kırk beş uçağını da İngiltere vatandaşlarını ülkelerine geri dönmeleri için görevlendirmiştir (Independent:2019).

Dünyanın ilk seyahat acentesi olan Thomas Cook şirketinin kurulduğu tarihten itibaren geçirdiği aşama aşağıda tabloda özetlenmiştir (Turizm:2019);

1841: İngiltere'de Leicester'dan yakın yerleşme yeri Loughborough'a yolcu taşıyan bir tren kiralama yoluyla demiryolu turizmini başlatarak kurulmuştur.

1855: İlk olarak Avrupa kıtasında tur düzenlemiştir. Harwich'ten başlayarak, Brüksel, Köln, Heidelberg ve Strazburg ile devam eden tur, Paris'te sona ermiştir.

1865: Londra'da Fleet Street'te ilk satış mağazasını açmıştır.

1874: İlk seyahat çeki olarak kabul edilen Cook's Circular Note'u New York'ta piyasaya sürerek yurtdışında para taşımak için kolay ve güvenli bir yol sağlamıştır.

1896: İlk kez Thomas Cook & Son adı altında Atina'da düzenlenen Olimpiyat oyunlarının resmi seyahat acentesi olmuştur.

1919: Thomas Cook & Son, İngiltere'de havayolu ile tatil satan ilk şirket durumuna gelmiştir.

- 1928: Thomas Cook torunları Frank ve Ernest Cook, emekliye ayrılarak şirketi CompagnieInternationale des Wagons-Lits'e satmışlardır.
- 1948: British Transport Holding Company'e devredilerek millileştirilmiş ve devlet şirketi haline gelmiştir.
- 1972: Thomas Cook şirketi, Britain's Midland Bank, bir otel işletmesi olan Trust House Forte ve Automobile Association'ın oluşturduğu konsorsiyum tarafından satın alınarak özel sektöre geri dönmüştür.
- 1990: Derak International'i satın alarak dünyanın önde gelen perakende döviz işlemleri şirketi oldu.
- 1992: Almanya'nın üçüncü büyük bankası Westdeutsche Landesbank ve Almanya'nın önde gelen charter şirketi LTU Group'u bünyesinde taşıyan Alman konsorsiyumu Thomas Cook şirketini satın almıştır.
- 1994: Barclays Bankasının bir katılımcısı olan Interpayment Services Limited'i satın alarak Amerika dışındaki en büyük seyahat çeki tedarikçisi durumuna gelmiştir.
- 1994: Thomas Cook seyahat şirketinin yönetimi American Express'e satılmıştır.
- 1999: Avrupa Komisyonu; Thomas Cook ile Carlson Leisure Group'un birleşmesine onay vermiştir.
- 2001: Şirketin Global and Financial bölümü Travelex'e satılmıştır.
- 2001: Almanya'da Condior ve Neckerman'ı satın alarak adını Thomas Cook AG olarak değiştirmiştir.
- 2007: Thomas Cook ve MyTravel Group birleşerek Thomas Cook Group PLC'ye yemeydana getirmiştir. Ving, Spies ve Tjareborg ile iş birliği yapan şirket, İskandinav ülkelerine güçlü bir giriş yapmıştır.
- 2011: İngiltere operasyonlarını Co-Operative Group ve Midlands Co-operative Society çatısı altında birleştirerek İngiltere'nin en büyük zincirini kurmuştur.
- 2015: Thomas Cook şirketi, Çinli yatırım şirketi Fosun ile stratejik işbirliğine başlamıştır.
- Ağustos 2018: Şirketin kurtarılması için Fosun ve diğer bankalarla 900 milyon sterlinlik bir anlaşma yapılmıştır. Anlaşmaya göre tur operatörünün % 75'i Fosun'a, % 25'i bankalara; uçak şirketinin ise % 75'i bankalara % 25'i Fosun'a geçecektir.
- 16 Mayıs 2019: Thomas Cook üst üste üçüncü kez kârlılık uyarısı yapmıştır.
- Eylül 2019: Thomas Cook'un tahvil sahipleri, 900 milyon sterlinlik anlaşmanın şirketi kurtarmayacağını, 200 milyon sterlinlik daha ek finansmana ihtiyaç olduğunu açıklamıştır.

22 Eylül 2019: Thomas Cook yönetimi ile hissedarlar, bankalar ve Fosun'un katıldığı son toplantıda anlaşma sonuc vermemiştir.

23 Eylül 2019: Thomas Cook şirketi, saat 02.00'de iflasını açıklayarak, tüm operasyonlarını durdurmuş ve ticari faaliyetlerine son vermiştir.

IV. Sonuç

Günümüzde seyahat kavramının insan hayatında tekrar yerini alması gelişen teknolojik ilerlemeler ve keşiflerle birlikte yeni bir boyut kazanarak seyahatlerin önceden programlanması ve planlanması gerektiği düşüncesi ortaya seyahat sektörünü çıkarmıştır. 1841 yılında Thomas Cook tarafından kâr amacı olmaksızın dernek üyesi beş yüz yetmiş kişinin bir şehirden bir başka şehre gidiş dönüşü şeklinde bir tur düzenlenmesi, gerçek anlamda ilk organize tur olurken, aynı zamanda seyahat acenteciliğinin de ilk adımını oluşturmuştur.

Bu ilk turun hizmetlerinin kapsamına; demiryolu ile 20 mil yolculuk, çay ve trende verilecek fastfood ve orkestra dinletisi dahil edilmiştir. Bu ilk turda, gezinin her bir kişiye maliyeti 1 şilin olmuştur. Bu trenin, resmi olarak reklamları yapılan ilk gezi treni olduğu da bilinmektedir. Bu suretle Thomas Cook, hukuki olarak demiryolu gezileri de organize eden ilk seyahat acentesi olarak tanınarak, tüm dünya genelinde benzer teşekküllerin meydana getirilmesine öncülük etmiştir.

Ulaşım araçlarında yaşanan gelişmelerin neticesinde kitlesel seyahatlerin artmasıyla birlikte, 1840'ta Thomas Cook'un başlattığı seyahat acenteciliği, turizmle seyahatin kurumsal olarak ilk önemli aşaması şeklinde değerlendirilmektedir. Söz konusu dönemde İngiliz Thomas Cook'un, bir kongre için yedi yüz elli kişilik bir grubu tren yoluyla kentler arası bir seyahati gerçekleştirmesi, toplu seyahatlerin ilki olarak değerlendirilmektedir. 1862 yılından sonra turistik gezilere olan ilginin artmasıyla tur organizasyonu yapan acentelerin sayısı da artmaya başlamıştır. Giderek hızla büyüyen Thomas Cook şirketi, eşlik edilen turlar da düzenleyerek geliştirmiş ve bu sayede diğer kıtalara da yayılmıştır.

Otelcilik sektörüyle de iyi ilişkilerini sürdüren Cook, 1870'li yıllarda, taşıdığı yolcuların konakladıkları otellerde para yerine kullanabilmeleri için otel kuponlarıyla seyahat çekleri düzenleyerek, bir turizm sektöründe ilk yenilikleri başlatmıştır. Birinci Dünya Savaşı ile büyük zararlar yaşayan ve kapanan birçok acentenin aksine, kriz ortamından sıyrılmayı başaran Cook, 1970'lerde yaşadığı ekonomik durgunluktan sonra 1977'de Midland Bank'ın tek sahip durumuna geçmesiyle birlikte özelleştirilmiştir. Günümüze gelene dek farklı dönemlerde el değiştiren şirket, dünyanın en eski seyahat acentelerinden biri olarak saygınlığını sürdürmüştür. 2000'li yılların sonlarında küresel finansal kriz tüm sektörlerde olduğu gibi seyahat sektörünü de derinden etkilemiştir. Thomas Cook şirketi yıllar içinde parçalanmış olmasına karşın bir dizi satın almalarla birlikte büyümüştü.

Bununla birlikte günümüzde değişen seyahat alışkanlıkları, çevrimiçi rezervasyonların artışı, dijital alanda Pazar payını kaybetmesi, düşük maliyetli çeşitli

havayolu şirketlerinin ortaya çıkışı, tur operatörlerinin artık kullanılmaması gibi nedenlerle değişen seyahat ve perakende ortamına uyum sağlamakta zorlanmıştır. Thomas Cook şirketi, yirmi iki bin çalışanıyla birlikte 2019 yılının Eylül ayında kapanmıştır. Şirket, yaşadığı kritik dönemde hükümetin desteğini talep ettiyse de, hükümet tarafından gelecekte aynı sorunlarla karşılaşacak diğer şirketlere örnek oluşturulmaması açısından şirketin talebi kabul edilmemiştir. Dolayısıyla dünyanın en eski seyahat şirketi durumundaki Thomas Cook, İngiltere'deki operasyonlarını durdurarak iflasını ilan etmiştir. Ancak sonuçta, Cook' un başlattığı seyahat acenteciliği, turizmle seyahatin kurumsal olarak ilk önemli aşaması olarak değerlendirilmektedir.

Kaynaklar

- ABC News.(2019). British Travelfirm Thomas Cookcollapses, Strandinghundreds of Thousands. <https://www.abc.net.au/news/2019-09-23/british-travel-firm-thomas-cook-collapses/11538276>
- ABC News.(2019).Thomas Cook Has Collapsed. What Happensto Everyone Who Had Holidays Booked?, <https://www.abc.net.au/news/2019-09-24/thomas-cook-what-happens-to-travellers-with-holidays-booked/11541410>
- Alvarez, Tony. Marshal,Bryanand. Mendez, Henley. (2015).“Business Scholl, Boards in Challenging Times: Case Study: Thomas Cook’ s Transformation: A CEO for a Season”. [işletme Fakültesi,Zorlu Zamanlardaki Kurullar: Örnek Olay İncelemesi: Thomas Cook' un Dönüşümü: Bir Sezonun CEO'su].Research Case Study.2,2
- Arikan, İrfan. , Ahipaşaoğlu, Suavi. (2005). Seyahat Endüstrisi İşletmeleri Ankara: Gazi Kitabevi.
- Barutçugil, İsmet. (1986).Turizm Ekonomisi ve Turizmin Türk Ekonomisindeki Yeri. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Biyografi.info Thomas Cook. (2019). <https://www.biyografi.info/kisi/thomas-cook>
- Çavuş, Şenol. (2009). Türk Turizm Tarihi: Yapısal ve Sektörel Gelişim, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Çolakoğlu, Osman Eralp. , ÇOLAKOĞLU, Ülker. (2007). Seyahat Acentaları Yönetimi. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Göle, Münir. (2009),Yolculuk Durumu, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Hacıoğlu, Necdet. (2006).Seyahat Acentacılığı ve Tur Operatörlüğü Ankara: Nobel Yayınları
- Independent, Dünyanın En Eski Seyahat Şirketi Thomas Cook İflas Etti, 150 Bin Tatilci Yurt Dışında
Mahsur.(2019).<https://www.independentturkish.com/node/73611/d%C3%BCnya/d%C3%BCnyan%C4%B1n-en-eski-seyahat-%C5%9Firketi-thomas-cook-iflas-etti-150-bin-tatilci-yurt>

- Independent, Thomas Cook: A Timeline of the World's Oldest Tour Operator. (2019).
<https://www.independent.co.uk/travel/news-and-advice/thomas-cook-bankrupt-timeline-tour-operator-travel-package-holiday-a9116836.html>
- İçöz, Orhan. (2011). Seyahat Acentaları ve Tur Operatörlüğü Yönetimi. Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.
- Leadbeater, Chris. (2019). The Telegraph .The History of Thomas Cook, from Tours for Teetotallers to Boozy Packages in Spain.
<https://www.telegraph.co.uk/travel/tours/history-of-thomas-cook/>
- Löschburg, Winfried. (1998). Seyahatin Kültür Tarihi Ankara: Dost Kitabevi,
- Öner, Çiğdem.(1997). Seyahat Ticareti. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Turizm Gazetesi. Turizmde Yeni Vizyona İhtiyaç Var. (2019).
<https://www.turizm gazetesi.com/news.aspx?id=89216>
- Turizm Günlüğü.(2019). 2007'dan Bugüne Thomas Cook'un İflas Süreci.
<https://www.turizmgunlugu.com/2019/09/28/2007-thomas-cook-iflas-sureci/>
- Türsab. (2019). (Türkiye Seyahat Acentaları Birliği). Dünden Bugüne Seyahat Acentaları. <https://www.tursab.org.tr/>
- Zengin, Burhaneddin. (2009). Turizm İşletmeleri. Sakarya: Değişim Yayınları.